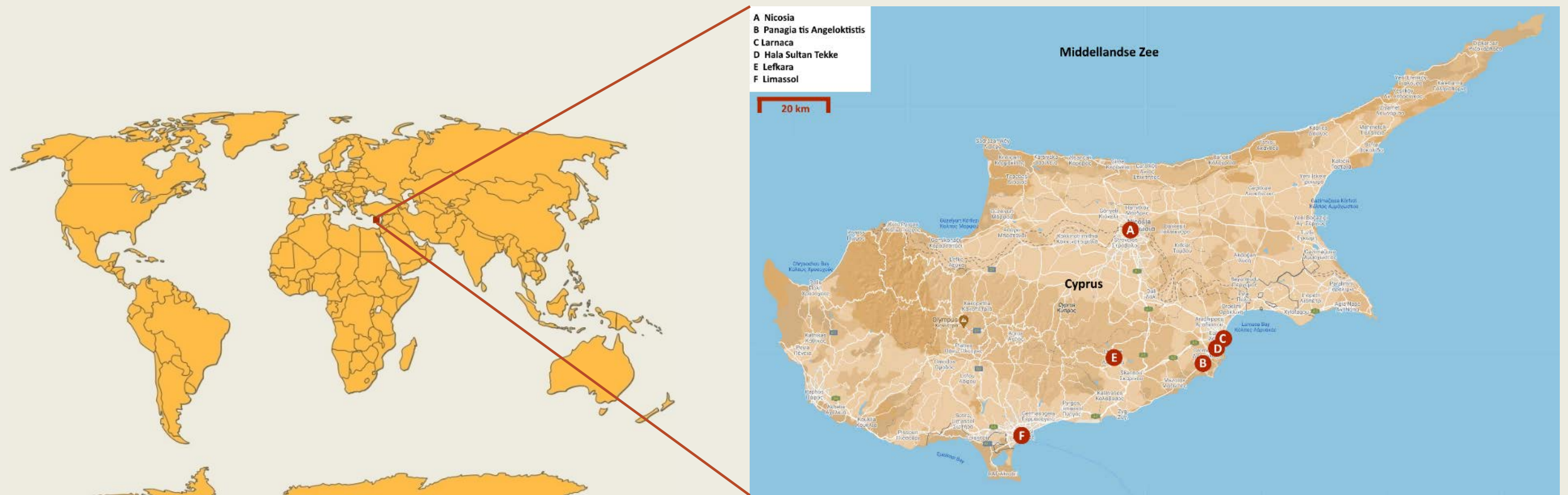

Door engelen gebouwd

Cyprus | Anno 2023

Zaterdag 22 april | Larnaca – Nicosia 2

Zondag 23 april | Nicosia – Kiti – Larnaca – Lefkara – Limassol 6

Larnaca – Sint-Lazaruskerk

Net zoals Famagusta is [Larnaca](#) uit een van de machtige antieke Griekse stadsstaten voortgekomen, net zoals Famagusta is Larnaca tegenwoordig een havenstad aan de oostkust van Cyprus. Maar daar houdt elke gelijkenis op. Want dit zijn duidelijk twee verschillende werelden – Famagusta is Turks, Larnaca Grieks.

[Kition](#), zo heette de stadsstaat die hier in de 14e eeuw v.Chr. gesticht werd en tot Larnaca zou uitgroeien. Niet alleen Grieken bevolkten

dit prille koninkrijk, ook Feniciërs uit het huidige Libanon kwamen zich hier vestigen. Zij brachten hun fonetisch alfabet mee, een verzameling van 22 tekens waarbij elke klank door één teken voorgesteld werd. Een revolutionaire innovatie was dat, vergeleken met de spijkerschriften en de hiërogliefen die voordien in voege waren en waarbij je zeer vele complexe tekens uit het hoofd moest leren. Het Fenicische alfabet zou de basis vormen voor het Griekse alfabet en uiteindelijk

voor bijna alle hedendaagse alfabetten.

*Want dit zijn duidelijk twee
verschillende werelden –
Famagusta is Turks, Larnaca Grieks*

Het verhaal van Lazarus is ons bekend. Vier dagen na zijn dood werd hij door Jezus weer tot leven gewekt, lezen we in het evangelie volgens Johannes. Wat er daarna met de brave man gebeurde, is minder bekend. Na de kruisdood van Jezus zou de schrik hem te pakken gekregen hebben en zou hij zijn geboorteland ontvlucht zijn. Zo belandde hij in Larnaca op Cyprus. Hij werd er bevriend met Sint-Paulus en Barnabas en schopte het met hun steun tot bisschop. Dertig jaar lang zou hij die functie uitoefenen. Omstreeks 63 stierf hij een tweede maal, maar ditmaal was het echt *over and out*. De eeuwen gingen voorbij, niemand wist nog waar Lazarus begraven was.

Tot in 890 zijn overblijfselen herontdekt werden. Een inscriptie op de sarcofaag liet geen twijfel bestaan over de inhoud ervan: “*Lazarus, Vriend van Christus*”. Prompt liet de Byzantijnse keizer Leo VI het stoffelijk overschot naar Constantinopel overbrengen. Daar konden ze in Larnaca niet mee lachen. Om de bevolking te sussen liet de keizer over de lege sarcofaag een mooie kerk gewijd aan Lazarus bouwen, de Agios Lazaros.

Nog was Lazarus geen eeuwige rust gegund. Toen de Kruisvaarders in 1204 Constantinopel veroverden, namen ze heel wat kunstschatten en relikwieën mee naar huis. Zo ook het stoffelijk overschot van Lazarus. Dat werd in Marseille in de [Cathédrale Sainte-Marie-Majeure](#) bijgezet. Nog steeds kan je daar een gouden relikhouder zien die Lazarus’ stoffelijke resten zou bevatten. Maar

Larnaca – Sint-Lazaruskerk

Sint-Lazaruskerk – Iconostase

over de authenticiteit daarvan bestaan levensgrote twijfels.

*De kerk is een toonbeeld van
katholiek houtsnijwerk en
orthodoxe iconenkunst geworden*

De Agios Lazaros is nu onze bestemming. Maar dat loopt niet van een leien dakje. Want in Larnaca vindt net een of andere activiteit plaats – kennelijk een optocht van

jeugdgroeperingen – waardoor het stadscentrum afgesloten is. Chauffeur Sean schudt een alternatief uit zijn mouw en weet ons dicht bij de kerk te droppen. Ondertussen stipt reisgids Antonía aan dat ook Zeno, de stichter van het stoïcisme hier in de 4e eeuw v.Chr. geboren is. In alle rust aanvaarden wat het universum voor jou in petto heeft, dat was het kernpunt van zijn filosofische leer. Zich verzetten tegen dingen die moeten gebeuren is zinloos. Leven in harmonie met de natuur noemde hij de ware uitdaging.

De kerk van Sint-Lazarus betreden doet je meteen perplex staan, zo overweldigend is het interieur. Oorspronkelijk dateert deze basiliek met drie beuken en drie koepels uit de 9e eeuw, maar wat wij nu zien is het resultaat van renovaties in de 17e eeuw. Een toonbeeld van katholiek houtsnijwerk en orthodoxe iconenkunst is het geworden. De houtsnijkunst komt vooral in het koorgestoelte en de preekstoel tot uiting, de iconen vinden we natuurlijk op de iconostase terug. Die is met bladgoud bedekt, telt zo maar even 125 iconen en wordt wellicht niet ten

onrechte de mooiste van Cyprus genoemd. Vooraleer we langs de iconostase schuifelen, toont Antonía ons een icoon uit de 16e eeuw waarop afgebeeld staat hoe Jezus Lazarus weer tot leven wekt.

*De iconostase wordt wellicht niet ten
onrechte de mooiste van Cyprus genoemd*

We dalen af naar de crypte en buigen het hoofd voor de lage zoldering. Twee stenen sarcophagen staan er, vermoedelijk was de

Het leven van Lazarus

Oorspronkelijke sarcofaag van Lazarus

Reliekhouders van Lazarus

Schedelfragment van Lazarus

grootste die van Lazarus. In het stenen deksel van zijn sarcofaag is een conisch toelopende opening geboord. Daarlangs goten pelgrims olie naar binnen in de hoop dat die door contact met Lazarus' lichaam heilig en helend werd. Nu en dan werd het deksel geopend en de olie eruit geschepd.

Na de kruisdood van Jezus zou de schrik Lazarus te pakken gekregen hebben

Enigszins verbaasd staan we midden in de kerk naar een koffer te staren. Die zou het

gebeente van Lazarus bevatten, of toch een deel daarvan. Door een opening die met glas afgedekt is, zie je een deel van zijn schedeldak. Elke gelovige die de kerk betreedt, buigt voorover om dat glas en dus in feite de schedel te kussen. Alsof er nooit een coronapandemie geweest is.

Huh? Relikwieën van Lazarus in deze kerk? Hoe zit dat nu eigenlijk? Bevinden zijn relikwieën zich in Constantinopel, in Marseille, of toch hier in Larnaca? De laatste episode in deze religieuze thriller vertelt ons dat hier in 1972 onder het kerkaltaar menselijke resten

ontdekt werden. Volgens het lokale narratief was dit het echte skelet van Lazarus, indertijd door priesters in het geheim uit de sarcofaag gehaald en onder het altaar verborgen om het voor diefstal te behoeden. In 2012 werd een deel van dit skelet bij wijze van geschenk aan de Russische orthodoxe kerk overgedragen, de rest kwam hier in deze koffer terecht. Arme Lazarus. Zal hem ooit eeuwige rust gegund worden?

We wandelen nog even naar de beroemde Finikoudes oftewel de Palmenboulevard, een

vijfhonderd meter lange promenade waar het heerlijk flaneren is in de avondzon.

Door een opening die met glas afgedekt is, zie je een deel van Lazarus' schedeldak

In toeristische brochures wordt het uitgestrekte strand in extatische bewoordingen om zijn romantische schoonheid geroemd. Maar het zand is er grijs, laat Antonía niet na op te merken. Niet goudgeel zoals in Varosha.

*Arme Lazarus. Zal hem ooit
eeuwige rust gegund worden?*

Even na zes zetten we de terugkeer naar Nicosia in. Boven de hoofdstad lijken grijze regenwolken zich te verzamelen. Maar regenen doet het niet. Even voor zeven dropt Sean ons bij het [Eleftheriaplein](#).

[Top](#)

Zondag 23 april | Nicosia – Kiti – Larnaca – Lefkara – Limassol

Drie nachten lang was Nicosia onze vaste stek, maar vandaag komt daar een einde aan. De gezellige oude stadsbuurt van Nicosia ruilen we vanavond in voor het kustgebied in de buurt van de havenstad Limassol. Maar dat is voor straks. Want eerst hebben we nog een druk programma voor de boeg, te beginnen met enkele bezienswaardigheden in de hoofdstad zelf.

Broederlijk naast elkaar wapperen de vlaggen van Turkije en Noord-Cyprus in de wind

De bus van Sean hebben we voorlopig niet nodig, we trekken te voet op pad. Eerst naar de [Paphospoort](#). Hier loopt de Groene Lijn netjes met de stadsmuur mee, bovenaan

zien we de prikkeldraad die de Turken er gespannen hebben. Broederlijk naast elkaar wapperen de vlaggen van Turkije en Noord-Cyprus in de wind. Even nemen we een kijkje in de [kerk van het Heilig Kruis](#), een kerk van rooms-katholieke denominatie. Een zwarte priester leidt er de zondagse eredienst.

Het beladen verleden ligt als een versmachtend deken over de bufferzone van de Lidra Area

Het Museum van Cyprus is onze bestemming, maar dat laat Antonía voornamelijk links liggen. Liever maakt ze een ommetje naar de [bufferzone van de Lidra Area](#). Daar bevindt zich het legendarische [Ledra Palace](#)

Hotel, indertijd een van de beroemdste hotels van Nicosia. Nu staat het leeg, al bijna vijftig jaar komen er geen gasten meer. Tenzij je de officials van de Verenigde Naties als gasten beschouwt, want die houden er nu kantoor.

Het zijn niet de Turkse Cyprioten die de hereniging tegenhouden, stelt Antonía met klem, het zijn de Turkse inwijkelingen

Het beladen verleden ligt als een versmachtend deken over deze omgeving. Grote panelen met foto's brengen ter hoogte van de Griekse grenspost het tragische lot in herinnering van twee Griekse vredelievende betogers die tijdens de opstand van 1996 de dood vonden. Een van beiden werd door Turkse tegenbetogers met ijzeren en houten staven doodgeknuppeld, de andere werd door Turkse sluipschutters neergeschoten. Elders

verwijst een plakkaat naar de 1 619 vermisten waar nog altijd naar gezocht wordt. Heel af en toe worden menselijke resten gevonden en via hun DNA geïdentificeerd.

Dertig jaar lang, van 1974 tot 2004 was dit de enige doorgang waarlangs Griekse Cyprioten uit het noorden onder strenge voorwaarden familie in het zuiden konden bezoeken. En vice versa. Het zijn niet de Turkse Cyprioten die de hereniging tegenhouden, stelt Antonía met klem, het zijn de Turkse inwijkelingen. Zij hebben op het eiland vastgoed gekocht of investeringen gedaan en verzetten zich tegen elke vorm van toenadering omdat ze dan hun bevoorrechte positie dreigen kwijt te spelen.

De bufferzone is vrij breed hier, ongeveer driehonderd meter. We wandelen tot op een vijftigtal meter van de Turkse grenspost. Mocht iemand de illusie koesteren dat de huidige situatie nog omkeerbaar zou zijn, dan

laat een groot plakkaat aan duidelijkheid niets te wensen over. *Turkish Republic of Northern Cyprus Forever* staat er in reuzenletters.

Dan maken we rechtsomkeer. Nu pas merken we dat het eerste gebouw dat je in de Griekse zone tegenkomt wanneer je de bufferzone verlaat, de ambassade van Griekenland is. Is dat toeval? Of willen de Grieken een statement maken door te zeggen “*Tot hier en niet verder*”?

Echte juweeltjes zijn het, de vele objecten die in het Museum van Cyprus te bekijken zijn

Echte juweeltjes zijn het, de vele objecten die in het Museum van Cyprus te bekijken zijn. Hier kan je je moeiteloos een dag lang vergaapen aan de meest wonderlijke vondsten uit

de Cyprische beschaving. Het zijn niet alleen de esthetische kwaliteiten als dusdanig die ons verbluffen, het is ook de ongelooflijke verscheidenheid aan culturele invloeden en de onvoorstelbare tijdspanne die deze objecten overbruggen. Want stel je voor, de oudste idolen dateren uit het 7e millennium v.Chr. Op Stonehenge en de Egyptische piramides was het toen nog meer dan vierduizend jaar wachten.

Jammer, maar helaas, ons bezoek zal tot iets meer dan een uur beperkt blijven. Aan een vlot tempo laveert Antonía langs de meest opmerkelijke vondsten. Zo zijn er de beroemde kruisvormige idolen vanaf het 3e millennium v.Chr., een kunstvorm die uniek is voor Cyprus. Of de kunstige aardewerken vaten met dierlijke en geometrische motieven uit het 2e millennium v.Chr.

Zeer opvallend is de kegelvormige *rhyton* of drinkbeker uit de 13e eeuw v.Chr. die in Kition nabij Larnaca opgegraven werd. De beker zelf is van aardewerk, met een laag blauw glazuur zijn daarop de decoraties aangebracht. Bovenaan herkennen we rennende stieren en geiten, daaronder een jager met zijn prooi en helemaal beneden spiraalvormige geometrische motieven.

Toen Zweedse archeologen in 1929 de site van het heiligdom van [Ayia Irini](#) in het noordwesten van Cyprus blootlegden, wisten ze niet wat ze zagen. Meer dan tweeduizend terracotta votiefbeeldjes stonden er in een

cirkel rond een altaar opgesteld. Waarschijnlijk waren ze er tussen 750 en 600 v.Chr. door devote pelgrims als offergave aan een oorlogsgod geplaatst. Nu staan ze hier in het museum – strijdagens, krijgers, stieren, centauren... en welgeteld twee vrouwelijke figuren. Een ronduit indrukwekkende vitrine.

De kalkstenen beelden van drie leeuwen en twee sfinxen dateren uit de 6e eeuw v.Chr. Waarschijnlijk waren ze bedoeld om aan weerszijden van de ingang van een graf tombe geplaatst te worden. Zeker weet men dat niet, want ze werden tussen een hoop bouwafval ontdekt.

Toen een boer in de buurt van [Kythrea](#) op zijn veld de resten van een bronzen beeld ontdekte, was hij daar razend enthousiast over. In de overtuiging dat er een kostbare schat in verborgen zat, ging hij het beeld met een hamer te lijf. Het heeft deskundigen enorm veel moeite gekost om uit de scherven het beeld te reconstrueren, maar nu staat het hier in al zijn glorie – het prachtige, meer dan levensgrote bronzen naakt van keizer Septimius Severus.

De bronzen beeldjes van een gehoornde god en een gebaarde god met schild en speer zijn dan weer uit Enkomi nabij Famagusta afkomstig. Men raamt ze ongeveer 3 200 jaar oud.

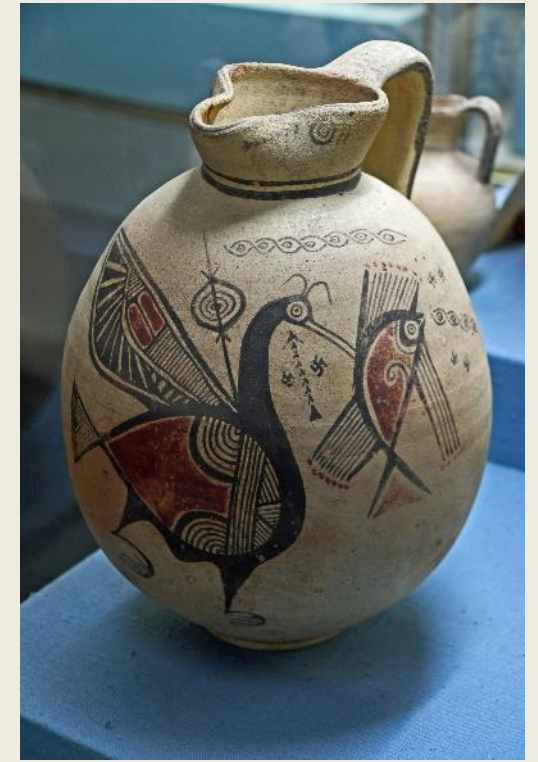
Kegelvormige rython (13e eeuw v.Chr.)

Zilveren tetradrachmen

Bebaarde god met gehoornde helm (12e eeuw v.Chr.)

De rhyton is van aardewerk, met een laag blauw glazuur zijn daarop decoraties aangebracht

Het Huis van Dionysos in Paphos krijgen we morgen pas te zien, maar vandaag kunnen we ons al vast over de schat buigen die men er onder een mozaïekvloer aangetroffen heeft – liefst 2 484 zilveren tetradrachmen. Zulke munten waren vier drachmen waard en worden weleens

de dollar van de oudheid genoemd, omdat ze als internationaal betaalmiddel overal in het Middellandse Zeegebied aanvaard werden. We kunnen enkel gissen naar wat er met de onfortuinlijke eigenaar gebeurd is nadat hij zijn apeltje voor de dorst verborgen had.

Uit de koningsgraven van Salamis nabij Famagusta is een met ivoor ingelegde troon afkomstig, evenals

een bed in dezelfde stijl. De motieven zijn op het klassieke Egypte terug te voeren. Logisch, want Cyprus stond in de 6e eeuw v.Chr. een tijdje onder het gezag van Egypte. Zo toont een prachtige ivoeren plaque ons een gevleugelde sfinx tussen lotusbloemen. Oorspronkelijk was het opengewerkte ivoor met gekleurde pasta ingevoegd, maar die is nu verdwenen.

De zilveren tetradrachme wordt weleens de dollar van de oudheid genoemd, omdat hij als betaalmiddel overal in het Middellandse Zeegebied aanvaard werd

Septimius Severus

In de overtuiging dat er een kostbare schat in verborgen zat, ging de boer het bronzen beeld van Septimius Severus met een hamer te lijf

Enkele reconstructies van graven leren ons dat pakweg negenduizend jaar geleden overledenen onder de woning begraven werden. Vijfduizend jaar geleden kwam daar verandering in, de graven bevonden zich voortaan buiten

Gevleugelde sfinx (ivoor, 7e eeuw v.Chr.)

Bronzen ketel versierd met griffioenen en sirenen

Votiefbeelden van Ayia Irini (7e eeuw v.Chr.)

het huis. Pas vierduizend jaar geleden gingen men over tot het gebruik van gemeenschappelijke begraafplaatsen.

Meer dan tweeduizend terracotta votiefbeeldjes stonden er in een cirkel rond een altaar opgesteld

Daarmee wordt meteen een punt gezet achter ons bezoek. Sean hebben we nu nodig om ons naar de [Famagustapoort](#) te brengen. Daar werpen we even een blik op het [Liberty Monument](#). Het dateert uit 1973 en brengt

de moed in herinnering van de Griekse verzetslui – ordinaire terroristen in de ogen van de Britten – die in de jaren vijftig van de vorige eeuw de Britse bezetter het leven zuur maakten. Een speling van het lot maakt dat dit bij uitstek Griekse monument door een Turkse Cypriote ontworpen is. Want zij had de ontwerpwedstrijd gewonnen.

Zo bereiken we het [Aartsbisschoppelijk Paleis](#), de plek waar Makarios zich bevond toen de Griekse junta in 1974 zijn presidentieel paleis liet bombarderen. Voor het paleis staat Makarios' standbeeld, onder een afdak

Vrijheidsmonument

Aartsbisschoppelijk paleis

Makarios III

staan de twee presidentiële auto's met op de nummerplaten enkel de letters AK. Die verwijzen naar Archiepiskopos Kuprou, Aartsbisschop van Cyprus. Van de scheiding tussen kerk en staat hadden ze hier nog nooit gehoord.

Een speling van het lot maakt dat dit bij uitstek Griekse monument door een Turkse Cypriote ontworpen is

Normaal is dit paleis gesloten, maar vandaag wordt Sint-Joris gevierd. Uitzonderlijk staat daarom de toegangspoort wijd open en zijn bezoekers welkom. Althans voor zover het Cyprioten zijn. Want zodra wij opdagen, komt de bewaker van onder zijn lommerijke

boom tevoorschijn om ons te sommeren op te hoepelen.

Naast het paleis staat de piepkleine [Sint-Johanneskathedraal](#), zo klein dat ze de naam kathedraal nauwelijks waardig is. Uit de 16e eeuw dateert ze, kennelijk kon de katholieke minderheid niet genoeg geld samenbrengen voor een groter gebouw. Overigens is de klokkentoren pas driehonderd jaar later, in 1865, toegevoegd. Om de eenvoudige reden dat de katholieken voordien van de Ottomanen geen toestemming kregen om een klok te luiden.

Wat verder is de kerk van een voormalig Augustijnenklooster na de invasie van 1571 met de grond gelijk gemaakt om plaats te ruimen voor de [Ömeriyemoskee](#). Daar hadden de

moslims een goede reden voor – volgens de overlevering bevond hier zich het graf van Umar ibn al-Khattab, de tweede kalief. Nu ze toch bezig waren, hebben ze aan de overkant meteen ook een badhuis gebouwd, de [Hamam Ömeriye](#).

In haar huidige vorm dateert de [Panagia Phaneromenis](#) uit 1872. Het is de grootste kerk binnen de stadsmuren van Nicosia. Volgens de Griekse overlevering wilden de Ottomanen er een moskee van maken. Maar dat wou maar niet lukken, want telkens ze een imam aanstelden, stierf deze binnen een jaar.

In de schaduw van deze kerk herdenkt een mausoleum de gebeurtenissen van 9 juli

1821. In Griekenland was toen de onafhankelijkheidsoorlog uitgebroken en Küçük Mehmet, de plaatselijke pasja, kreeg het op zijn heupen toen ook de Griekse Cyprioten zich begonnen te roeren. Die dag liet hij de stadsmuren van Nicosia sluiten en 470 vooraanstaande burgers executeren. Daaronder drie bisschoppen en aartsbisschop Kyprianos. Die laatste stierf door publieke ophanging aan een boom. Antonía verwijst naar de gebeurtenissen als de executie van de vijfhonderd martelaren.

Pasja Küçük Mehmet liet de stadsmuren sluiten en 470 vooraanstaande burgers executeren, waaronder de aartsbisschop

Sint-Johanneskerk

De klokkentoren is pas 300 jaar later toegevoegd. Voordien kregen katholieken geen toestemming om een klok te luiden

Een aangename verrassing is het [Leventismuseum](#). Het is een privé-initiatief, ondergebracht in enkele traditionele woningen in de Hippocratesstraat en focust volledig op de geschiedenis van Nicosia, te beginnen vanaf 3 900 v.Chr. Amper twee jaar na zijn opening in 1989 wist het de prijs van Europees Museum van het Jaar binnen te halen.

Hamam Ömeriye

Leventismuseum

Mausoleum van de 500 martelaren

Veel aandacht gaat naar de Franse periode toen de Lusignans hier de plak zwaaiden, en naar de daaropvolgende eeuw van de Venetianen. In het bijzonder de overgang tussen beide tijdperken leverde een van die markante verhalen op waar Cyprus een patent op lijkt te hebben. Een verhaal met een zekere Catharina Cornaro in de hoofdrol. Als telg van een van de rijkste Venetiaanse patriciërsfamilies zou ze een belangrijke pion worden in het geopolitieke spel van de Republiek Venetië.

Op het einde van de 15e eeuw was

het Jacques II die het Frankische koninkrijk van Cyprus bestuurde. Maar zijn troon stond op wankelende poten. Als onwettige zoon van de vorige koning had hij geen recht op de troon, vonden velen. Dus zocht Jacques een sterke bondgenoot. Venetië van zijn kant aasde al lang op Cyprus. Een beter steunpunt voor zijn handel met het Midden-Oosten en de Zijderoute konden de Venetianen zich niet indenken. Dus schoven ze Catharina Cornaro naar voren als bruid voor de koning van Cyprus. Dat zag de familie Cornaro wel zitten, gezien haar grote commerciële belangen op het eiland. Kortom, iedereen tevreden.

Jacques II en Catharina Cornaro trouwden in 1468 met de handschoen

Zoals in die tijd wel vaker gebeurde, namen ze het zekere voor het onzekere en trouwden in 1468 in Venetië alvast met de handschoen – een plechtigheid waarbij de bruidegom zelf niet aanwezig was en door een vertrouwenspersoon vertegenwoordigd werd. In september 1472 landde Catharina dan eindelijk in Famagusta. Diezelfde dag nog werd het huwelijk in de Sint-Nicolaaskathedraal voltrokken – tegenwoordig de Lala Mustafa Paşamoskee, zoals we gisteren geleerd hebben.

Dan sloeg het noodlot toe. Binnen het jaar na zijn huwelijk overleed Jacques II. Enkele maanden later werd zijn zoon geboren. Men liet er geen gras over groeien en benoemde de baby prompt tot koning Jacques III, met

zijn moeder Catharina als regentes. Maar de piepjonge koning zou zijn eerste levensjaar niet voltooien. Catharina werd tot regerende koningin uitgeroepen, bijgestaan door een raad van regenten... die door Venetië benoemd waren.

Het bijzondere aan de Panagia tis Angeloktistis is dat het kerkje 's nachts door engelen gebouwd is

Toch was Venetië er niet gerust in. Catharina wist zich vrij populair te maken bij de Cyprioten. Wat als ze teveel zelfstandigheid zou ontwikkelen? Of, erger nog, wat als ze zou huwen met een zoon van de koning van aartsvijand Napels? Vriendelijk maar kordaat

werd Catharina naar de uitgang begeleid. In 1489 zou ze haar kroon officieel aan de Doge van Venetië overdragen. Het vervolg kennen we – in 1571 moest Venetië de duimen leggen voor de Ottomanen.

De grillige muren van natuursteen lijken een ruwe bolster te vormen die de preaire inhoud beschermt

Half drie is het wanneer we Nicosia achter ons laten en naar Larnaca vertrekken, want er valt daar in de omgeving nog een en ander te bezoeken. Het weer is prachtig, er is geen wolkje aan de lucht.

Een twaalf kilometer ten zuidwesten van Larnaca bevindt zich het dorpje [Kiti](#). Hier zouden de inwoners van Kition zich volgens de plaatselijke overlevering teruggetrokken hebben toen ze de aanhoudende aanvallen van Arabieren op de kust beu werden. Een heel bijzondere plek is het geworden, want er staat een juweel van een Byzantijns kerkje uit de 11e eeuw op ons te wachten, de prachtige [Panagia tis Angeloktistis](#). Het bijzondere aan dit kerkje is dat het 's nachts door engelen gebouwd is.

Vandaag is een evenementenbureau het kerkje voor een huwelijksviering aan het klaarmaken, maar ons laten ze zonder morren binnen om een kijkje te nemen. Het blijkt een kruiskoepelkerk te zijn, met een grondplan in de vorm van een vierkant kruis en een koepel boven de centrale kruising.

Het overweldigende interieur doet ons perplex staan

Via een vrij sobere familiekapel uit de 14e eeuw betreden we het gebouw. Pas in het centrale gedeelte beseffen we waar dit kerkje zijn faam aan dankt. Het overweldigende interieur doet ons perplex staan. Vooral de eeuwenoude iconostase trekt onweerstaanbaar alle aandacht naar zich toe. Van een hoge kwaliteit zijn ze, de verfijnde figuren tegen een achtergrond van

bladgoud. Waarschijnlijk dateren deze iconen uit de 12e eeuw, net zoals de fresco's op de muren. De gedrongen romaanse architectuur met haar ronde bogen in natuursteen geeft het interieur iets intiems. Zonlicht valt bijna uitsluitend via de ramen in de koepel naar binnen. Een indrukwekkende kroonluchter zorgt voor wat extra licht.

Deskundigen plaatsen de mozaïeken van Kiti op hetzelfde niveau als die van Ravenna

Al dateert de kerk uit de 11e eeuw, ze zou gebouwd zijn op de fundamenten van een basiliek uit de 6e eeuw. Mogelijkerwijs is die verwoest door Arabieren die zelfs tot hier doorgedrongen waren, maar het valt niet uit te sluiten dat de basiliek met haar houten dak aan vlammen ten prooi gevallen is, gezien het veelvuldig gebruik van kaarsen. Wat er ook van zij, de apsis, de halfronde uitbouw vooraan in de kerk waar het altaar zich bevindt, heeft de rampspoed overleefd en dateert dus uit de 6e eeuw.

En dat is een fabelachtige vaststelling, want het betekent dat de mozaïeken op de schelp van de apsis ook uit de 6e eeuw dateren. Het

zijn dus tijdgenoten van de wereldberoemde mozaïeken van [Ravenna](#). Meer nog, deskundigen plaatsen de mozaïeken van Kiti kwalitatief op hetzelfde niveau als hun Italiaanse pendanten. Ze dateren dus van voor het iconoclasme, merkt Antonía op. Wat betekent dat de kunstenaars nog niet binnen een eng keurslijf van regels en normen moesten wer-

ken, en een zekere vorm van artistieke vrijheid genoten. Dat vind je nergens anders in Cyprus.

Wat we zien wanneer we door het deurtje van de iconostase naar het plafond van de apsis kijken, is een staande Maria met het kind Jezus op haar linkerarm en de aartsengelen Michaël en Gabriël rechts en links van

haar. Denk niet dat je Maria op iconen in om het even welke houding zal zien, legt Antonía uit. In feite komen er slechts drie standaardvoorstellingen voor. De vorm die wij hier aanschouwen, noemt men de *Hodegetria* – Zij die de weg wijst.

De iconische vorm die wij hier aanschouwen, noemt men de Hodegetria – Zij die de weg wijst

Maria draagt een blauw onderkleed, want zij is in de eerste plaats mens, en daarover een rode mantel, want God heeft haar met hemelse liefde bekleed. Van enige vorm van affectie tussen Moeder en Kind is echter geen sprake. Ze kijken niet elkaar, maar de toeschouwer aan. Jezus is niet als een kind afgebeeld, maar als een kleine volwassene. Met haar rechterhand wijst Maria haar Zoon aan, alsof ze wil zeggen *Hij is de weg*. Jezus van zijn kant maakt

met zijn rechterhand een zegenend gebaar, terwijl hij in zijn linkerhand een rol van de Heilige Schrift vasthoudt. Al deze elementen zijn kenmerkend voor een *Hodegetria*.

Terwijl we rond het kerkje wandelen, valt ons de plompe, gedrongen architectuur van dit romaanse bouwwerk op. De grillige muren

van natuursteen met enkele piepkleine ramen lijken een ruwe bolster te vormen die de precare inhoud beschermt. Ware schoonheid zit van binnen, denken we dan maar.

Zoutmeer van Larnaca

Voor flamingo's is het [zoutmeer van Larnaca](#) een belangrijke pleisterplek op hun migratieroute. Met tienduizend strijken ze er neer. Althans tijdens de winter, want vandaag staan er niet meer dan een dozijn of drie in het zoute water te scharrelen. Eeuwenlang was dit meer een belangrijke bron van zoutwinning. De lokale bevolking liet het zeewater verdampen en verzamelde het zout in manden die met ezels afgevoerd werden. Antonía herinnert zich nog de hagelwitte piramides van zout op de oever van het meer. Maar de stijgende kosten en de vervuiling deden de productie in het begin van de jaren negentig de das om. Tegenwoordig is het een natuurreserveaat.

Om vier uur bereiken we [Hala Sultan Tekke](#), een kleine moskee tussen het groen en de palmbomen op de oever van het zoutmeer.

Dit is niet zomaar een moskee, dit is een van de heiligste plekken van de islam. Want het heiligdom is aan Hala Sultan gewijd, een dame die in de 7e eeuw vol overtuiging aan de Arabische raids op de kustbevolking van Cyprus deelnam. Helaas is haar dat fataal geworden, want ze viel van haar muilezel en schoot er het leven bij in. Dat zou niet meer dan een tragisch feit divers zijn, ware het niet dat Hala Sultan een tante van moederskant van de profeet Mohammed was. Valt een vrouw van aanzien van haar rijdier, dan gaat dat niet onopgemerkt voorbij. Vraag dat maar aan Maria van Bourgonië.

De moskee van Hala Sultan Tekke is een van de heiligste plekken van de islam

Helaas is Hala Sultan indertijd niet ten val gekomen in wat tegenwoordig de Turkse zone van Cyprus is, wat maakt dat de toestroom van moslims eerder beperkt is. Dat neemt niet weg dat het bezoek aan deze moskee zeer ernstig genomen moet worden. Mannelijke noch vrouwelijke knieën mogen blootgegeven worden (Art. 1 van het reglement). Hetzelfde geldt voor schouders van beiderlei kunne (Art. 2). Wie dacht zulke aperte tekortkomingen te verhullen door een sjaal, een pareo of iets dergelijks rond de lenden te slaan, kan het vergeten (Art. 3). En bovenal is het verboden met de bewakers van de moskee over de voorgaande punten in discussie te treden (Art. 8).

Hala Sultan Tekke

Onze gelederen zijn dan ook enigszins gegund wanneer we de recent gerestaureerde moskee betreden. Toch loopt ons bezoek alsnog op een sissert uit. Want toegang tot de omgeving van het graf van Hala Sultan krijgen we niet. Waarom is niet duidelijk. Even wandelen we rond de moskee om aan de achterkant vast te stellen dat je door een raam tussen de tralies door een glimp kan opvangen van iets wat weleens de achterkant van de tombe zou kunnen zijn.

Lefkara, een dorpje zeshonderd meter hoog in de bergen, is onze volgende bestemming. Voor we aan de lange klim beginnen, passeren we een afslag naar [Golden Donkeys Farm](#), een boerderij waar ze van de melk van ezinnen allerlei producten maken. Een

liter ezinnenmelk kost er € 35. Dat moet Cleopatra destijds een flinke duit gekost hebben, want als we ons goed herinneren, nam zij elke dag een bad in ezinnenmelk.

*Als we ons goed herinneren,
nam Cleopatra elke dag een
bad in ezinnenmelk*

Eén van de best bewaarde geheimen van Cyprus zou het zijn, het kleine [Lefkara](#). Toch als we sommige toeristische brochures mogen geloven. De huizen zijn er met de plaatselijke witte kalksteen gebouwd en doorgaans nog steeds in goede staat, wat wandelen door de smalle, hellende straatjes een pittoresk ka-

rakter geeft. Maar het zijn vooral het kantwerk en het ambachtelijke zilverwerk die het dorpje al van in de middeleeuwen groot gemaakt hebben.

Inmiddels is de kantwerk-traditie door de Unesco als immaterieel erfgoed erkend

Oorspronkelijk werd dat kantwerk met lokaal geproduceerde zijde gemaakt, tegenwoordig wordt met linnen gewerkt dat uit Ierland geïmporteerd is, legt Antonía uit. Men gebruikt geometrische motieven, soms met geverfde draden, soms getekend. Inmiddels is de traditie door de Unesco als immaterieel erfgoed erkend. Mochten we overwegen iets te kopen, dan is het goed om weten dat vaste prijzen hier niet de norm zijn. Onderhandelen is dus de boodschap, geeft ze ons nog mee.

Even na vijf arriveren we in het dorpje. Daarmee verkeren we in goed gezelschap, want zowel prins Albert van Monaco als Leonardo da Vinci zijn hier al op bezoek geweest – Al-

Lefkara

bert vorige week, Leonardo in 1481. Die laatste zou toen zelfs een kanten doek voor het hoofdaltaar van de Duomo van Milaan gekocht hebben en daarmee substantieel bijgedragen hebben aan de roem van Lefkara. Het kan niet beletten dat het stadje op zijn retour is. Steeds meer inwoners kijken uit naar

Larnaca. In het begin van deze eeuw woonden hier tweeduizend mensen, verzucht Antonía, nu nog 700.

Terwijl we door de hellende straatjes kuieren, overvalt ons een sfeer van geforceerde historiciteit. Alles straalt recente innovatie

en commerciële belangen uit – winkeltjes, eet- en drinkgelegenheden zetten de toon. Waar vroeger een gezellig marktplein was, is Hotel Agora in de plaats gekomen. Enkele vrouwen, de zogenaamde *ploumarisses*, zitten voor hun winkel te borduren. Inderdaad, de stof komt uit België, bevestigt ons een winkelleigenaar. Meer bepaald uit Meulebeke. Niet uit Molenbeek, voegt hij er meteen aan toe. Kennelijk genieten niet alleen onze chocolade en ons Manneken Pis internationale faam.

De stemmige Timios Stavroskerk dateert uit de 14e eeuw, maar de klokkentoren is er pas in 1857 aan toegevoegd. De kerk van het Heilig Kruis wordt ze ook wel genoemd, omdat in een nis van de iconostase een heel bijzonder kruis bewaard wordt. Het is helemaal met zilver bekleed, met reliëfvoorstellingen van engelen en scènes uit het leven van Jezus,

maar ook – merkwaardig toch – de afbeelding van de Romeinse keizer Constantijn de Grote en diens moeder, de Heilige Helena. Wat dit kruis echter speciaal maakt, is het feit dat er een splinter in zou verwerkt zijn van

het historische kruis waarop Jezus stierf. Devote gelovigen laten niet na het glas te kussen waarmee de nis afgeschermd is.

Wat dit kruis speciaal maakt, is het feit dat er een splinter in zou verwerkt zijn van het historische kruis waarop Jezus stierf

Sean zet nu koers naar de zuidwestkust, meer bepaald naar [Limassol](#). In de [baai van Akrotiri](#) blijkt een groot cruiseschip voor anker te liggen. Het is de Costa Mediterranea, in 2003 gebouwd onder het motto *Mai visto niente di simile – Zo iets heb je nog nooit gezien*, en in betere tijden goed voor 2 114 passagiers. Maar vandaag ligt het hier bij gebrek aan passagiers werkloos te dobberen. Dat is niet zo uitzonderlijk, merkt Antonía op. Ten

Jaak Palmans
© 2023

Lees het vervolg in (3/4)
[Juweeltjes in de bergen](#)

tijde van de coronapandemie lagen hier zelfs een twaalftal grote cruiseschepen voor anker.

Om twintig na zes bereiken we ons hotel aan de kust van de Middellandse Zee, een kilometer of negen ten oosten van het centrum van Limassol.

Op zoek naar een avondmaal in deze bij uitstek toeristische buurt merken we dat menukaarten meestal tweetalig zijn – Engels en Russisch. Om hun Russische gasten te gerieven zetten sommige restaurants zelfs *borsjtsj* op het menu, een dieprode bietensoep met aardappelen en kool, geserveerd met zure room. Pikant detail – *borsjtsj* is van oorsprong een Oekraïens gerecht.

[Top](#)

